

ЕВОЛЮЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ США ЩОДО КОРИННОГО НАСЕЛЕННЯ

Сучасне суспільство за період тривалого історичного поступу усвідомило цінність культур етносів, що входять до нього. Починаючи з другої половини ХХ ст., питання, що стосуються прав, свобод і умов життя представників національних меншин, стали предметом активного обговорення на світовій політичній арені. Самобутність кожної культури робить її не тільки найбагатшим джерелом усебічних знань про те чи інше корінне населення, але також демонструє унікальний досвід співіснування.

Наприкінці ХХ ст. поряд із глобалізмом, націленим на створення універсальних зразків, у країнах, що відрізняються етнічним різномайттям (США, Канаді, Австралії, країнах Латинської Америки), в стратегії державної політики утвердився мультикультуралізм, який розглядає кожний етнос як носія особливої культури.

Поліетнічні країни постійно стикаються з необхідністю впровадження особливої етнокультурної політики щодо народів, які їх населяють і збереження їх культурної спадщини. Уже до середини ХХ ст. у США була закладена законодавча база для нової стадії американсько-індіанських відносин – періоду рівноправності, і, не зважаючи на існуючі проблеми, все активніше почали робитись кроки, які сприяли поліпшенню положення корінного населення США.

Починаючи з другої половини ХХ ст. уряд Сполучених Штатів Америки, постійно робить кроки, спрямовані на збереження спадщини корінного населення, розробляючи законопроекти, що мають на меті всебічно зміцнити права автохтонного населення і прагнуть привести американсько-індіанські відносини у стан гармонії.

На сьогоденні традиції і звичаї, духовна і матеріальна культура аборигенного населення США знаходяться на стадії відродження, і їх стан на сучасному етапі потребує особливої уваги з боку держави. Аналіз культурного розвитку північноамериканських індіанців здійснюється в контексті етнокультурної політики США, оскільки протягом тривалого часу цей розвиток визначався саме політичними факторами. Такий підхід повністю відповідає специфіці та спрямованості політологічного дослідження, тому що політична наука, інтегрує методологічні можливості цілої низки дисциплін.

Ключові слова: корінні народи; американсько-індіанські відносини; етнокультурна політика; резервація; американське суспільство.

Постановка проблеми. Особливе місце в системі прав людини займають права представників корінних народів, людей, які зазнали гонінь і винищення в період колонізації і захоплення їхніх земель. Важливою подією у цьому контексті стало схвалення Генеральною Асамблеєю ООН Декларації про права корінних народів у вересні 2007 р. Переломним також виявився 2008 р. в лютому і червні якого Австралія та Канада принесли свої вибачення за жахи і страждання, заподіяні владою цих країн представникам корінних народів. Отже, питання взаємовідносин у форматі держава – корінне населення є актуальною для США, виходячи з багатомірності цієї проблеми: політичний, економічний, етнокультурний виміри тощо.

Аналіз досліджень публікацій. Дослідження взаємовідносин корінного населення США зі владою є одним із найважливіших напрямків в американській

науці, найбільш повно розробленим школою Ф. Боаса. Поряд із цим значна частина наукових робіт присвячувалася і присвячується історичним, політичним проблемам. У США дослідження, що стосуються корінного населення, можна умовно розділити на три основні групи: стародавні культури та археологія (Ф. Джордж, Е. Морріс, Дж. Форд, К. Уебб, Р. Найтзел, Д. Томас, Дж. Д. Дженнінгс, К. Мейа, Л. Зіммерман, Г. Болдуїн, Дж. МакГрегор.). З історії північноамериканських індіанців періоду з часів відкриття Америки європейцями до середини ХХ століття (Л. Морган, Р. Лоуї, А. Л. Кребер, А. Скіннер, К. Уісслер, Г. Скулкрафт, Дж. Свентон, Дж. Уокер, Дж. Муні, Е. Флетчер, Дж. Ходж, Дж. Гріннелл, У. Стуркевант, Дж. Юерс, Дж. Дорсі, Ф. Денсмор, Г. Демпсі). І з сучасних проблем індіанців (Ф. П. Пруча, В. Делормол, Ф. М. Бордевіч, А. Джозеф тощо).

Разом із тим, для української політичної науки питання взаємин між державною владою США і корінним населенням залишається відкритим. Ця проблематика досліджується вітчизняними науковцями О. О. Козачуком, В. В. Мициком, Л. Ю. Сідун тощо.

Мета дослідження – дослідити еволюцію основних підходів державницької політики США щодо корінного населення, зокрема індіанських племен. Визначити основні етапи та особливості реалізації державної політики США щодо корінного населення.

Виклад основного матеріалу. Федеральна політика США щодо індіанців неодноразово змінювала вектори своєї еволюції: від визнання племен суверенно рівними до їх переселення, спробам їх ліквідувати або асимілювати і, накінець, наразі до захоплення племінного самовизначення. Починаючи з 60-х років ХХ ст. Конгрес прийняв ряд законодавчих актів, які прискорили самовизначення і розвиток індіанців. Серед них: Акт про самовизначення індіанців і сприяння їх освіті 1975 р., Акт про розвиток мінеральних ресурсів індіанців, Акт про статус індіанських племен щодо урядових податків. На думку Верховного суду США, система цих актів доводить прихильність федерального уряду і племен цілям розвитку племінного самовизначення [1, с. 8–9].

Наразі племена мають право створювати свій уряд; визначати членство в племені; регулювати питання племінної і приватної власності, збір податків; здійснювати контроль за дотриманням закону і порядку; мають право цивільної юрисдикції щодо неіндіанців на підвідомчій території; мають право на полювання, рибальство, збір ягід і трав.

Взаємовідносини індіанців і європейських колоністів спочатку носили складний і мінливий характер. Спочатку, коли індіанці були численні і представляли реальну загрозу поселенцям, їх ставлення будувалося на основі мирного співробітництва і рівності. Європейці питали дозволу на поселення у місцевих племен і викупували їх землю. Однак надалі, зміцнівши і набувши військової міцці, англійські колоністи стали заявляти, що в індіанців немає прав на землю, і тому стали забирати її силою, порушуючи підписані раніше угоди і відтісняючи місцеві племена все далі на захід. Індіанці ж, навпаки, ставилися до своїх зобов'язань з великою відповідальністю і не дозволяли собі порушувати договори з поселенцями. У них існували давні традиції у сфері дипломатичних відносин, процедури укладення договорів і їх виконання. Наприклад, широко відома церемонія розкурювання трубки миру (калюмет) при укладанні угод і їх фіксування на спеціальних поясах вампум, де записувалися основні події.

Із кінця ХІХ ст. США починають активно розселяти індіанські племена по резерваціям і проводити щодо них політику асиміляції. Індіанців зобов'язували відмовлятися від своїх племінних традицій, приймати християнство і займатися фермерством. Резервація в ті часи розглядалась не як спосіб збереження національної ідентичності та культури корінних народів, а як місце, де індіанці мали «цивілізуватись» з метою їх подальшої інтеграції до американського суспільства.

Згідно з даними перепису населення за 2000 рік, 34 % корінних американців проживає в резерваціях – землях з особливим статусом. Перша резервація з'явилась раніше, ніж самі США, – у 1638 році на території штату Коннектикут для племені квінніпак, але офіційно політика створення резервацій була започаткована з 1786 р. Уряду потрібно було не тільки надати індіанцям території для проживання і заняття землеробством, але і намагатися уникнути територіальних конфліктів і суперечок щодо меж цих земель, а також знайти більш зручний спосіб реалізації контролю за автохтонним населенням.

Більшість резервацій з'явилась у договірний період американсько-індіанської політики, яка реалізовувалася з 1777 до 1871 рр., коли «часто переконували або змушували племена поступитися більшою частиною своїх споконвічних територій, залишаючи за ними набагато меншу частину» [2, с. 81], але з часом сформувалися і інші шляхи їх створення. Так, у звіті уповноваженого у справах індіанців за 1890 рік перераховуються різні способи утворення резервацій і наводяться такі дані: за наказом президента – 56; за наказом президента за участі Конгресу – 6; актом Конгресу – 28; за договорами з визначенням або розширенням меж наказом президента – 15; за договорами або угодами і актами Конгресу – 5; за нератифікованими договорами – 1; за договорами або угодами – 51 [3].

На сьогодні на території США в 32 штатах розміщується 278 федерально визнаних індіанських резервацій і близько 25 штатних, тобто створених постановами окремих штатів, водночас у 1908 р. їх налічувалося лише 161. Одне плем'я може мати кілька резервацій, інше ж може їх не мати зовсім. Низка резервацій за розмірами перевищує навіть деякі штати. Сама велика з них – резервація навахо (17 млн. акрів, що відповідає – 7 млн. га) – розташована на території сучасних штатів Арізона, Нью-Мексико [4].

У 1934 р. Комісаром у справах індіанців Дж. Колером приймається документ під назвою «Індіанський реорганізаційний акт», який поклав початок відродженню племінного самоврядування і поклав край політиці асиміляції.

Незважаючи на «культурний шок», пережитий корінними американцями у зв'язку з їх переміщенням до резервацій, обшинне проживання допомагає їм не тільки підтримувати один одного, але і зберігати свої традиції, культуру, ділитися досвідом, передаючи все це наступним поколінням.

І все ж, наразі більшість індіанців – 64% – проживає в містах. Загалом для них, а також для представників усіх інших етнічних меншин продовжує діяти цілий комплекс законів, який об'єднується під назвою «позитивні дії» (або «позитивні заходи» – «affirmative action»). Це політична програма, спрямована на ліквідацію расової дискримінації у сфері зайнятості та освіти. До подібних заходів відносяться як поправки до Конституції США (ХІІІ, ХІV, ХV), так і, головним чином, законодавчі акти і постанови уряду (Акт про громадянські права від 1964 р., Акт про виборче право 1965 р. тощо). Ще у 1941 р. президент США Ф. Д. Рузвельт підписав Виконавчий наказ

№ 8802, який заборонив сегрегацію при прийомі на роботу на оборонні підприємства країни. У 1953 р. президент Г. С. Трумен також підкреслив важливість недискримінації, а у березні 1961 р. Президент Дж. Ф. Кеннеді заснував Комітет із рівних можливостей у сфері зайнятості, що фактично стало початком періоду «Позитивних дій» в американській політиці, хоча саму фразу «Позитивні дії» пов'язують з ім'ям президента Л. Джонсона, який ужив її в 1965 р. у Виконавчому наказі № 11246. Цього курсу так чи інакше дотримувалися і всі наступні президенти.

Крім федеральних, у багатьох штатах існують додаткові закони, покликані боротися з дискримінацією. Безумовно, це позитивним чином позначилося як на самосвідомості корінного населення США, так і на етнокультурній політиці держави щодо нього.

Аналізуючи еволюцію державної політики США щодо корінного населення, можна виокремити такі основні етапи:

1) період активної колонізації і християнізації індіанців (кінець XV ст. – 1778 р.). Умовно цей період закінчується з утворенням Сполучених Штатів Америки і поширенням християнства на континенті;

2) договірний період (1778 р. – 1887 р.). До цього ж періоду відносяться: численні індіанські війни, Акт про переселення індіанців (1830 р.) і початок створення резервацій, період «золотої лихоманки» (1848 р. – 1880 р.), «мирна політика» У. Гранта (1869 р. – 1874 р.);

3) період перерозподілу земель (1887 р. – 1934 р.). До нього відносяться:

Акт Дауеса (1887 р.), агресивна просвітницька політика і період шкіл-інтернатів (1870 р. – 1928 р.);

4) період «індіанського нового курсу» Дж. Кольєра (1934 р. – 1953 р.). цей період починається з виходу Індіанського реорганізаційного акту (1934 р.);

5) період релокації і термінації (1953 р. – 1960 р.);

6) період політичної активності корінних американців і початок «Індіанського відродження» (1960 р. – 1975 р.), виникнення індіанських організацій і проведення акцій протесту;

7) період розвитку самоврядування і суверенітету індіанських племен (1975 р. – і до сьогодні), що почався з виходу Акта про самовизначення індіанців.

У 2009 р Конгрес США включив до Закону про витрати на оборону заяву про принесення офіційних вибачень індіанцям США за «безліч випадків насильства, поганого поводження і зневаги, яким піддавалися корінні народи з боку громадян Сполучених Штатів» [4].

У 2012 р. уряд США виплатив понад 1 млрд дол. 41-му індіанському племені, які судилися за частку від видобутку корисних копалин на їх історичних землях [5].

Сьогодні в США проживають близько 5 млн. індіанців (з 566 племен). Племена індіанців, які довели що їх (або їх предків) власність рекувізували агенти влади США, отримують федеральні дотації і гранти. Уряд США визнає права цих племен на самоврядування і на самовизначення та підтримує їх суверенітет.

Отже, уже до середини ХХ ст. була сформована законодавча база для нової стадії американсько-

індіанських відносин – періоду рівноправності, і, не зважаючи на безліч нерозв'язаних до того часу проблем, усе активніше почали робитися кроки, які сприяли поліпшенню положення корінного населення США.

З усіх держав світу США виділяються своїм поліетнічним складом, а всередині Сполучених Штатів серед усіх національних меншин, що становлять американське суспільство, абсолютно унікальне положення займає автохтонне населення. З моменту початку освоєння європейцями північно-американського континенту і до сьогодні можна спостерігати процеси зіткнення традиційної (індіанської) і інноваційно-технотронної (євроамериканської) культур. З самого початку їхньої спільної історії євроамериканці прагнули знайти способи найбільш гармонійної взаємодії з індіанцями, пройшовши в етнокультурній політиці три основні етапи – асиміляції, «плавильного котла» і культурного плюралізму (мультикультуралізму), зупинившись на останньому з них як на самому оптимальному і сприятливому для збереження і відродження культурних традицій усіх нині існуючих етносів, незважаючи на поступово зростаючу критику мультикультуралізму. Цілком очевидно, що повністю уникнути акультурації і асиміляції корінному населенню не вдалось, більш того, культурна адаптація, набуваючи різних форм, триває і наразі.

Примітно, що ці явища носять двосторонній характер. І все ж американським індіанцям удалося зберегти багато своїх традицій і самобутність.

Протягом століть держава з метою створення єдиного американського суспільства вдавалась до різних способів урегулювання найбільш важливих питань, приймаючи спеціальні закони, засновуючи організації, запускаючи програми. Основна законодавча база сучасної стадії американсько-індіанських взаємин, що вплинула на всі сторони життя аборигенів, була сформована вже до середини ХХ ст., хоча фундаментальні принципи американсько-індіанського законодавства були закладені ще наприкінці ХVІІІ – першій половині ХІХ ст. і продовжують діяти і донині. Ними є:

– незалежний статус індіанських племен і їх право на самоуправління;

– відносини урядів індіанських племен з урядом США і штатів, в яких вони проживають, за принципом уряд з урядом;

– доктрина державної опіки корінного населення.

На сьогодні корінне населення має можливість одночасно користуватися як усіма перевагами, наданими йому суверенним статусом, так і державною підтримкою, що надається з усіх напрямків, значною мірою сприяючи соціоекономічному і культурному розвитку резервацій: сьогодні деякі з них, завдяки можливості самоврядування, домоглися істотних результатів. До кінця ХХ ст. стало активно розвиватися індіанське підприємництво, а пропозиції з облаштування життя в резерваціях усе частіше надходять не від Бюро у справах індіанців та інших організацій, а від самих корінних жителів, до чого вони так довго прагнули. Багато в чому вони зуміли цього домогтися завдяки боротьбі за свої права –

хвилі активізму індіанців і акцій протесту, що прокотилися по країні у 1960-ті – 1970-ті роки. Виходячи з цього, можна стверджувати, що уряд США намагався максимально врахувати помилки і негативний досвід попередніх років із тим, щоб більше не допускати їх в майбутньому. Унаслідок цього держава сьогодні активно підтримує і розвиває індіанську освіту і охорону здоров'я, охороняє права автохтонного населення, які поширюються на всі сфери життя, включаючи свободу віросповідання і здійснення релігійних обрядів і церемоній, репатріацію людських останків і культурних цінностей, захист мистецьких виробів і традиційних ремесел тощо.

На такий стан справ вплинуло і зростання національної самосвідомості індіанців, що, починаючи з другої половини ХХ ст., проявилось у відродженні і розквіті їх культури.

У взаєминах корінних американців з урядом США за останні десятиліття було, нарешті, досягнуто діалогу, в якому обидві сторони виступають на рівних правах, чому значною мірою сприяли істотні зміни в американсько-індіанському законодавстві, а також ціла низка програм (політичних, економічних, соціальних, освітніх, медичних, культурних тощо), прийнятих у другій половині ХХ – початку ХХІ ст. і спрямованих на всебічну підтримку автохтонного населення.

Володіючи суверенним статусом і правом самоуправління, сьогодні індіанські племена мають можливість обирати власні уряди, створювати свої програми, приймати безпосередню участь у розв'язанні важливих для них питань.

Уряд США на сьогодні досить активно впроваджує в життя різноманітні програми спрямовані на збереження історичної та культурної спадщини корінних американців, спрямовуючи політичний курс на відродження індіанських культур і розвиток сучасного індіанського мистецтва, які, спираючись на давні традиції, знаходять в сучасних умовах нове звучання. Незважаючи на це, у результаті цілої низки помилок, допущених державою в етнокультурній політиці, до

середини ХХ століття, культури деяких племен унаслідок їх повного зникнення вже не вдасться відродити, як і окремі елементи культур племен існуючих нині.

До числа особливо суттєвих проблем, що стосуються американсько-індіанських відносин і які не втратили своєї актуальності і до цього дня, належать такі:

– деякі племена до цих пір не є федерально визнаними, а, отже, не володіють відповідним статусом, що позбавляє їх ряду прав і переваг, якими володіють інші племена;

– священні землі є невід'ємною частиною духовного і культурного життя кожного індіанця. У ході колонізації європейцями у багатьох племен були відібрані споконвічні території, і за право розпоряджатися ними вони продовжують боротися (хоча і мирними способами) до сьогодні;

– не завжди своєчасно вирішуються суперечки з питань репатріації людських останків і предметів культурної спадщини;

– внаслідок певного скорочення державного фінансування багато індіанських програм (медичні, освітні, житлові тощо) на сучасному етапі не мають можливості розвиватися належним чином;

– наразі ще не всі освітні програми представлені з урахуванням етнічних особливостей та побажань корінних американців, хоча тенденція до цього в останні десятиліття чітко визначилась;

– як у резерваціях, так і в містах серед індіанців ще досить є актуальними проблеми алкоголізму, наркоманії та безробіття.

Виходячи з усього вищевикладеного, можна виділити як низку проблем, так і цілу серію позитивних змін у житті автохтонного населення і розвитку його культури. Динаміка розвитку американсько-індіанських відносин, а також зростання національної самосвідомості північноамериканських індіанців в останні десятиліття дає підстави сподіватися, що ХХІ століття стане для них етапом культурного і етнічного відродження.

Список використаних джерел

1. Stephen L. Pevar. The Rights of Indians and Tribes : The Basic ACLU Guide to Indian and Tribal Rights. – Southern Illinois University Press, 1992. – 400 p.
2. Grounds, R. A., Tinker, G. E., Wilkins, D. E. (Ed.) Native Voices : American Indian Identity and Resistance. – Lawrence, Kansas : University Press of Kansas, 2003. – 362 p.
3. Indian Reservation History // w.accessgenealogy.com/native/tribes/reservations/rezhistory.htm.
4. Reservations in the US // http://www.csulb.edu/projects/ais/nae/chapter_5/001_002_5.50.jpg.
5. Capriccioso R. A sorry saga : Obama signs Native American apology resolution; fails to draw attention to it // <https://indianlaw.org/node/529>.
6. Williams T. U. S. Will Pay a Settlement of \$1 Billion to 41 Tribes // New York Times. – April 13, 2012 // <https://www.nytimes.com/2012/04/14/us/us-to-pay-1-billion-settlement-to-indian-tribes.html>.

O. Shevchuk,

Petro Mohyla Black Sea National University

EVOLUTION OF USA STATE POLICY ABOUT THE INDIGENOUS

Modern society during long time of historical development has understood significance of ethnic cultures, which included in it. From the second half of XX century issues about rights and freedom of national minorities become a subject of active discussions in world political area. Originality of each culture makes it not only the richest source of overall knowledge about indigenous but also shows us unique experience of o-existence.

In the end of XX century in countries with ethnic diversity (USA, Canada, Australia, Latin America countries) state policy strategy settled multiculturalism, which regards each ethnos as bearer of special culture, at the same time with globalism.

Poliethnic countries usually deal with necessity of saving cultural legacy and implementing special ethno-cultural policy toward nations, which live there. Till the middle of XX century in USA was laid the legislative foundation for new American-Indian relations which stands on equality of rights, and nevertheless for existing problems, USA become making some steps for improving the indigenous living. Stating from the second half of XX century government of USA makes permanent steps for saving legacy of the indigenous by elaborating bills, which intends to strengthen rights of the aboriginal population and aspires to bring harmony in American-Indian relations.

Nowadays traditions and customs, spiritual and material culture of USA aboriginal population rebirths and its condition needs to be guided by the government. North American Indians cultural development analysis has to be realized in context of USA ethno-cultural policy, because during a long time this process was determined by exactly political factors. Such approach accords to direction of political research, seeing political science integrate methodological possibilities of numerous disciplines.

Key words: *the indigenous; American-Indian relations; ethno-cultural policy; reservation; American society.*

Рецензенти: **Іванов М. С.**, д-р політ. наук, професор, ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв;
Євтушенко О. Н., д-р політ. наук, професор, ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв.

© Шевчук О. В., 2019

Дата надходження статті до редколегії 12.11.2018